

Döbeln och Christianstad

ANDERS BOJS

Georg Carl von Döbeln torde vara vår mest namnkunnige krigshjälte sedan Karl XII:s tid. Hans första stora insats var vid Porrassalmi 1789, med den olyckliga pannskadan som följd. Detta var också den första svenska segern i fält sedan just Karl XII. Därefter följde bragderna i finska kriget 1808-1809. Få torde ha haft mindre skäl att skämmas över sitt deltagande i detta olycksaliga krig än Döbeln. Men efter kriget hamnade han i onåd. 1809 års män, som avsatt Gustaf IV Adolf och skaffat riket en ny författning och styrelse, tillhörde inte Döbelns sympatisörer. Efter kriget fick han vänta på rättmätiga belöningar, även om han blivit både friherre och generalmajor. Ett befäl som motsvarade hans förmåga dröjde och hans ekonomi urholkades.

Men den nye kronprinsen, Karl Johan, hade ”uppmärksammat Döbelns stora kunnighet i krigssaker, funnit behag i hans esprit och temperament” (Erik Kjellqvist). Han såg till att Döbeln utsågs till att bli den förste chefen för det nyuppsatta Norra skånska infanteriregementet. Tidigare fanns i Skåne två indelta kavalleriregementen, baserade på rusthåll, medan jorden i övrigt var oroterad. 1811 fattades beslut om att sådan jord skulle indelas i rotar som underlag för indelta infanterister. I Skåne uppsattes två roterade infanteriregementen, det norra och det södra. Och den 14 januari 1812 utsågs Georg Carl von Döbeln till den förste chefen för Kungl Norra skånska infanteriregementet.

Det dröjde något innan Döbeln kunde lämna Stockholm. Först ville han genom uppvaktningar på Krigskollegium och andra myndigheter underlätta arbetet med att sätta upp det nya regementet. Men i slutet av januari bar det i väg och efter åtta dagars slädfärd i bitvis hårt väder var han framme i Christianstad, där regementets vaggga stod. Döbeln inkvarterades till en början hos änkefru Cedergren i ett av stadens äldsta hus, det som nu kallas Borgmästargården i nordöstra hörnet av Stora Torg. Därifrån flyttade han till köpman Textorius hus vid Lilla Torg och Östra Storgatan, där han skaffade sig eget hushåll som förestods av en ung finländska, mamsell Sophi Qvist.

Vid Döbelns ankomst till Christianstad hade arbetet med regementets uppsättning pågått i två månader. Den provinsiella indelningen, d v s hur många soldater varje län, härad och socken skulle ställa upp, undertecknades av generalbefälhavaren, fältmarskalken Johan Christopher Toll, och lands-

Döbelns första logi i Kristianstad hos änkefru Cedergren i nuvarande Borgmästargården med anor från 1640.

hövdingarna i Christianstads och Malmöhus län den 11 januari. Regementet skulle omfatta två bataljoner om vardera fyra kompanier. Varje kompani skulle bestå av 155 man. Perioden 3-13 februari antogs totalt 990 man, medan 25 var frånvarande och 225 vakantsattes, efter mönstring av den tillförordnade regementsbefälhavaren von Knorring och resp landshövding. Regementet baserades främst i den nordöstra halvan av Skåne och därmed i Christianstads län; dock fanns en inte obetydlig del av rotarna i angränsande härader av Malmöhus län.

Döbeln var med vid några av mönstringarna och rapporterade till Kungl Maj:t: ”Af den anmälan chefs Emb: gjort och den del jag sjelf öfvervarit af K. Norra Inf. Regts. Inmönstring... har erfarits, på hvad fördelaktigt sätt samtl. Invånare af Possessionater och Rotheringskyldige hemmansägare uti Provinzen Skåne sig utmärkt till anskaffande af Wackert, tjenstbart approberat folk, försedde med ovanligt goda Monderings persedlar bestående af Jacka, Grå långbyxor, halfdamasker, 1 par skor, 1 par strumpor, 1 Skjorta, 1 Halsduk, 1 hatt med Läderband, vapenplåt och ståndare, Escharpe (skärp), öfvertygad att K.M. och Svenska Arméens Generalissimus med nådigt välbehag anse detta samtl. Rotheringsmännens bemödande.” I annonser i de skånska

tidningarna förde han också fram sin uppskattning och uppmanade alla inblandade, att meddela namn, nummer och socken för soldater som genom anständiga anlag och gott uppförande samt kunskap i skrivning lämpade sig som korpraler.

Om nu de lokalt anskaffade munderingarna var i gott skick, så stod det sämre till med beväpningen. Den 29 mars skickades en rekvisition på 1184 gevär och *Exercitie ammunition* till Krigskollegium, som svarade med att hänvisa regementet till förråden i fästningen Christianstad. Kommendanten, generalmajor Björnmark, som Döbeln var underställd, var inte helt lätt att ha att göra med och det dröjde innan fullgod beväpning kom fram. Döbeln hade också svårigheter i relationerna till generaladjutanten Adlercreutz och generalbefälhavaren, fältmarskalken Toll. Med den senare delade han dock sinne för humor och drastiska formuleringar. Efter avslutat regementsmöte på Qvidinge hed i början av september skrev Döbeln ett brev till Toll med följande, ofta citerade mening: ”Jeremias var en narr, som skref klagovisor öfver egna, sin svaga varelses brister; men med en kanna Bränvin (2,617 l) för dagen hade alla dessa bekymmer varit hjälpte; Tänk om den uslingen varit chef för ett Skånskt Rotherings Regemente, fruktlöst skolat correspondera med Collegier och förråder om Beväring, byxor, utredning; haft ordres att gå i felt; hvad hade då eftervärlden icke fått läsa.”

Toll svarade i samma stil och sade sig ha haft mycket nöje av jämförelsen med Jeremia och hans tid och hänvisade i sin tur till Syrach (Jesus Syraks vishet, en av Gamla Testamentets apokryfer/av kyrkan ej erkända bibelböcker): ”Att officerarne äro utan mat är ett miss öde, om det händt Syrach så hadde man väl i hans skrifter funnit ett tröstespråk.” Det var inte bara mat till officerarna som fattades. Korrespondensen med Krigskollegium berörde en mängd brister. Det saknades anslag till papper och annan skrivmateriel. Krigskollegium hänvisade till Statskontoret som hänvisade till regementets avlöningsstat, enligt vilken medel kunde fås hos Konungens Befallningshavande, ”kunnandes Kongl. Stats Contoiret icke gå i författning om anordning eller utbetalning af andra medel än dem berörde stat bestämmer”. Staten berörde uteslutande lönerna och uppgick till 15.780 riksdaler. Regementschefen hade årslönen 2500 riksdaler, de åtta kompanicheferna vardera 450, de fyra mönsterskrivarna 50, men det är att märka att befattningshavarna vid ett indelt regemente i fredstid tjänstgjorde under en begränsad del av året. Befälet avlönades från början endast med penninglöner, men 1833 fick regementet överta ett antal militieboställen från de båda indelta skånska kavalleriregementena ”mot till dessa regementen lemnad kontant årlig ersättning af statsmedel”.

Georg Carl von Döbeln.

En anhållan om patronpapper ledde heller inte till någon framgång hos överordnade myndigheter. ”Då truppbefålet självt skulle bekosta det papper, på vilket tjänstehandlingarna skrevos, och dessutom skulle bestå patronpappret, är det icke att förväna sig över att mängder av gamla handlingar försvunno, så snart de icke längre voro nödvändiga för tjänsten” (Eric Dahlberg).

Manskapet i det nyuppsatta regementet kom som väntat till största delen från Skåne, medan de 98 officerarna och underofficerna hade ett mera blandat ursprung. Många hade tillhört finska regementen och de flesta hade krigserfarenhet. Döbeln klagade på att få ta hand om protegéer till höga herrar (generaladjutanten

Adlercreutz, generalbefälhavaren Toll, landshövdingen Axel De la Gardie m fl) och tilltrorde sig omdöme att själv kunna välja sitt folk. Så här kunde det låta: ”Efter 38 års tjenstetid borde jag vänta att konungen nådigst anser mig jüge competent för fänriksklassens tillsättningar, och med samma nådiga välvilja och förtroende bemöta mig, som öfriga regementschefer i konungens armé.”

Men det gällde att snabbt få det nya regementet fältdugligt inte bara ifråga om rekrytering och utrustning. Det skulle utfärdas föreskrifter både i militära ting och vad gällde uppträdandet gentemot de 2000 invånarna i den trånga fästningsstaden. Här fanns redan en del av Wendes artilleriregemente och stadsbefolkningen var hårt prövad av inkvarteringar. Men det gick bra. ”Ingen slags inqvartering här i staden (har) varit av sitt Befäl, så förd av ordning, som Kongl. Norra skånska Infanterie Regimentet,” skrev stadens borgmästare i ett memorial. För befälets inkvartering på roten togs herrgårdar, prästgårdar och större bondgårdar i anspråk.

Och så skulle det övas. 1811 hade varit ett nödår och brist på livsmedel och transportproblem gjorde det svårt att ordna övningar i stora, sammandragna

förband. Man fick nöja sig med kompaniövningar och de började med befälsövningar i Christianstad och de närbelägna orterna Everöd och Lyngby från slutet av april och en månad framåt. I staden skedde detta på de båda torgen, i Bastion Drottningen i fästningens nordvästra hörn och på ängarna utanför Norreport. Sedan följde övningar under 27 dagar inom resp kompaniområde, vilka var slutförda först den 12 juli. Under nästan en månads tid i augusti övades regementets förstärkningsmanskaps på Qvidinge hed nära Åstorp, där vapenövningarna avslutades med ett två veckor långt regementsmöte och inspektion av generalbefälhavaren, fältmarskalken Toll. (Förstärkningsmanskapskapet hade kommit till genom riksdagsbelut 1810 och var en reserv till den indelta armén, som socknarna fick ordna folk till ”på det sätt, som dem behagade”. Nordisk Familjebok, 2 upplagan. 1812 års riksdag ersatte förstärkningsmanskapskapet med beväringssinrättningen.) Ett inslag i övningarna var de skånska stångbataljonerna. Felände kompanier och bataljoner markerades med stänger, som bars av de markerade plutonernas flygelkarlar för att ange förbandens plats, form och rörelser.

Vid denna tid planerades med rysk hjälp ett fälttåg mot Danmark, men hjälpen uteblev och företaget inställdes. Regimentet hemförlovades och tillbringade ett halvår på roten. Men i mars 1813 samlades en fältbataljon ur Norra skånska infanteriregementet i Fjälkinge en mil öster om Christianstad för att sedan överskeppas till Svenska Pommern. Den tillbringade ett drygt år med att förstärka Stralsunds befästningar och marschera genom Tyskland, Belgien och Holland utan så många krigiska händelser. Man hann också med att delta i kronprins Karl Johans fälttåg mot Napoleons allierade Danmark, som i freden i Kiel den 14 januari 1814 fick frånträda Norge till Sverige. Norringebataljonen var även med i det korta sommarfälttåget i Norge 1814 och gjorde sedan garnisonstjänst i norska Fredrikstad, innan man i april 1815 var tillbaka i Christianstad.

Vid denna tid hade von Döbeln lämnat det aktiva chefskapet över regementet. Han kvarstod formellt som dess chef till 1816, men reste i november 1812 från Christianstad och därefter var det olika överstelöjtnanter som var tjänsteförrättande regementschefer. Döbeln fick högre befäl. Sammanlagt var han hos sitt regemente ett drygt halvår, eftersom han hade flera permissioner våren, sommaren och hösten 1812, inte minst för hälsans vårdande. Om hans sociala liv i Christianstad vet vi egentligen ingenting, men det är lätt att föreställa sig att hans charm gjorde intryck, inte minst på det motsatta könet. Men för Norra skånska infanteriregementet, från 1963 pansarregementet Norra skånska regementet, indraget 1994, har han betytt mycket. Hans valspråk ”Ära, Skyldighet, Vilja” har blivit regementets valspråk, årsdagen av

slaget vid Jutas den 13 september firas fortfarande fast det nu är Kamratföreningen Norra Skåningar som vårdar minnet. ”Hans personliga föredöme och den anda han inplanterade redan från första dagen har förvaltats som ett förpliktigande arv under de 182 år Norra Skåningarna ingick i Sveriges krigsmakt” (Erik Kjellqvist). Det är inte illa att ha haft Sveriges sista krigshjälte som sin förste regementschef.

Litteraturhänvisningar

Förutom Söderhjelm, Wallers och Kummels standardverk om von Döbeln finns värdefullt material i Norra Skåningarnas historieverk: Eric Dahlbergs ”Skåne och regementet” (1936) och ”Norra skånska regementet 1811-1994 I-II” (redaktör Göran Larsson, 1994). En specialstudie, ”Döbeln och regementet”, finns i kamratföreningens årsskrift ”Norrningen 1999”. Dess författare Erik Kjellqvist, mannen bakom ”Soldaten i fält”, har generöst gett mig lov att använda detta material och det har jag förvisso gjort. Slutligen kan nämnas bildverket ”Från Vikingahär till Pansarbrigad. Krigs- och militärhistoriska händelser i och kring den forna fästnings- och garnisonsstaden Christianstad”, rikt illustrerat av Alf Lannerbäck, som kamratföreningen gav ut 2005.

Denna artikel har tidigare varit publicerad i Döbelnförbundets årsskrift 2007 och ges nu ut på nytt med anledning av att det gått 250 år sedan Georg Carl von Döbeln föddes den 29 april 1758.